

**W. G.
SEBALD**

**HAVA SAVAŞI
VE EDEBİYAT**



W.G. SEBALD
HAVA SAVAŞI
VE EDEBİYAT

Luftkrieg und Literatur, W.G. Sebald

© 2001, The Estate of W.G. Sebald

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2016, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Editör: Şebnem Sunar

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş

Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-3222-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750732225

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

W.G. SEBALD
HAVA SAVAŞI
VE EDEBİYAT

DENEME

Almanca aslından çeviren

Hulki Demirel



W.G. Sebald'ın Can Yayınları'ndaki diğler kitapları:

Göçmenler, 2006

Satürn'ün Halkaları, 2006

Austerlitz, 2008

Vertigo, 2015

Kır Evinde İkamet, 2016

W.G. SEBALD, 1944'te Wertach/Allgäu'da dünyaya geldi. Edebiyat bilimi alanında Freiburg, İsviçre ve İngiltere'de gördüğü yükseköğrenimden sonra St. Gallen'da öğretmen olarak, Manchester Üniversitesi'nde ise okutman olarak çalıştı, Norwich'teki East Anglia Üniversitesi'nde doçent olarak görev yaptı. 1984'te profesör unvanı alan Sebald, üniversite kariyerine paralel olarak sayısız monografi ve makale yayımladı, yazınsal yapıtlarını ise 1980'li yılların sonundan itibaren vermeye başladı. Önceleri İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'da ilgi gören Sebald'in yapıtlarının Almanya'da eleştirmenlerin dikkatini çekmesi 1990'lara rastlar. *Satürn'ün Halkaları* adlı yapıtı 1998 yılında Los Angeles Times Book Ödülü'ne değer görülen Sebald'in aldığı öteki ödüller arasında Berlin Edebiyat Ödülü, Heinrich Böll Ödülü, Mörrike Ödülü ve Heinrich Heine Ödülü sayılabilir. Sebald 14 Aralık 2001'de arabasının direksiyonu başında geçirdiği kalp krizi sonucunda Norfolk'ta öldü.

HULKİ DEMİREL, 1962'de doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi, Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi'nde okudu. Profesyonel rehberlikle başlayan turizm hayatına çeşitli kademelerde görev yaparak uzun süre devam etti. 1999 senesinde Ortadoğu'daki karışıklıkların turizm hayatına vurduğu darbe sayesinde çevirmenliğe adım attı. Bugüne değin Unda Hörner, Barbara Frischmuth, Yusuf Yeşilöz, Dan Diner ve Stefan Plaggenborg gibi yazarların söylediklerini Türkçe ifade etmeye çalıştı.

İçindekiler

Ön notlar	11
Hava Savaşı ve Edebiyat	15
Yazar Alfred Andersch	107
Notlar	139

Ön notlar

Bu kitaptaki hava savaşı ve edebiyat konulu Zürih dersleri, tam olarak 1997 sonbaharında sunuldukları Őekliyle yayımlanmıyor. Derslerin ilkinin çıkış noktası, Carl Seelig'in 1943 yazının ortasında, akıl hastanesinde yatmakta olan Robert Walser'le yaptığı gezinin tasviriydi ki, tam da bu günü izleyen gece çıkan yangınla Hamburg Őehri yok olmuştu. Seelig'in bu iki Őeyi bir araya getiren tesadüfe hiç işaret etmeyen anımsamaları, o yılların feci hadiselerine benim hangi perspektiften baktığımı daha iyi anlamama imk n verdi. 1944 Mayıs'ında Allg u Alpleri'ndeki bir köyde doğan ben, o dönemde Alman Reich'ında meydana gelen felaketten neredeyse hiç etkilenmeyenlerdenim. Felaketin buna rağmen hafızamda izler bıraktığını kendi edebiyat alıŐmalarımдан uzun alıntılarla göstermeye çalıŐtım ki, aslen poetika derslerinin söz konusu olması açısından böyle bir Őeyi Zürih'te yapmam yerinde olmuştu. Burada sunulan versiyonda ise kendi metinlerimden kapsamlı alıntılara yer vermem haliyle uygun olmayacaktı. Bu nedenle ilk dersten sadece birkaç bölümü sons ze almakla yetindim; sonsözde ayrıca Zürih derslerinin yol açtığı tepkiler ve derslerin ardından bana gönderilen mektuplar yer alıyor. Bunların çoğu sıra dıŐı mahiyetteydi; fakat evime gönderilen farklı farklı metinlerin ve mektupların – ncelikle– yetersizliğinden ve tutukluğundan Őunu okumak mümkündü: Savaşın son yıllarında milyonların yaŐadıđı benzersiz ulusal aŐađılanma, Őimdiye kadar aslında hiç s ze d k lmemiŐti ve doğrudan mağdurlar, bu tecrübeyi ne kendi aralarında paylaŐ-

mış ne de sonraki kuşaklara aktarmışlardı. Büyük bir Alman savaşı ve savaş sonrası eposunun bugüne kadar ortaya çıkma-
mış olmasına dair sürekli dile getirilen yakınma, intizam
müptelası kafalarımızdan kaynaklanan mutlak olumsuzluğun
şiddeti karşısında yaşadığımız bu (bir açıdan anlaşılır) başarı-
sızlıkla da alakalıdır. Bana, sanki biz Almanlar, geçmişle he-
saplaşma denilen fenomen için gösterdiğimiz bunca meşak-
katlı çabaya rağmen, bugün dikkat çekecek kadar gözleri tari-
he kapalı ve geleneksiz bir halkımız gibi geliyor. Eski hayat
tarzlarımıza ve kendi medeniyetimizin ayırıcı özelliklerine,
Büyük Britanya kültürünün her alanında hissedilene benzer
tutku dolu bir ilgi, bize yabancı. Kaldı ki dönüp geçmişe, özel-
likle de 1930 ile 1950 arasında kalan yıllara bakarken, hem
gözümüzü diktiğimiz hem de bakışlarımızı kaçırdığımız söy-
lenebilir. Alman yazarların savaştan sonraki üretimleri bu
yüzden çoğu kez yarım ya da yazı erbabının ahlaki açıdan
kredisini neredeyse tamamen kaybetmiş bir toplumdaki son
derece nahoş pozisyonunu tahkim etmek için şekillendirilmiş
yanlış bir bilinç tarafından belirlenmiştir. Üçüncü Reich* dö-
neminde Almanya'da kalmış edebiyatçıların büyük bir çoğun-
luğu için kendi öz imgelerinin 1945'ten sonra yeniden tanımlan-
ması, çevrelerindeki gerçekliğin tasvirinden daha acil bir
ihtiyaçtı. Bu keyfiyetin edebiyat pratiğindeki can sıkıcı sonuç-
ları için Alfred Andersch'in durumu örnek teşkil edebilir. Bu
nedenle hava savaşı ve edebiyat konulu derslerin ardına bun-
dan birkaç sene evvel *Lettre*'da yayımladığım Andersch'i konu
alan makalemi de ekledim. Bu makale, yayımlandığı dönemde
bazı insanlardan adamakıllı azar işitmeme sebep olmuştu. Bu
insanlar, Andersch'in belirleyici nitelikleri arasında olduğu su
götürmez muhalif temel tavır ve uyanık zekânın, faşist rejim-
in önu alınamaz görünen iktidar yürüyüşü sırasında az çok
bilinçli bir uyum sağlama gayretine dönüşmesinin pekâlâ
mümkün olduğunu ve sonraları bunun Andersch gibi kamuya
mal olmuş bir kişi için ihtiyatlı atlamalar ve başka düzeltme-
ler yoluyla özgeçmişinde ayarlamalar yapmayı bir gereklilik
haline getirebileceğini kabullenmek istemediler. Gelecek ne-

* 1933-1945 yılları arasında Nazi Almanya'sına verilen ad. (Y.N.)

sillere intikal etmesini istedikleri kendi imgelerini onarmakla böylesine meşgul olmaları, kanımca, bütün bir nesil Alman yazarın, gördüklerini kaydetme ve hafızalarımıza yerleştirme konusundaki yetersizliğinin ardında yatan en önemli nedenlerden biridir.

HAVA SAVAŞI VE EDEBİYAT

Zürih Dersleri

“Eleme işlemleri her uzmanın savunma refleksidir.”*

Stanislaw Lem, *Hayali Büyüklük*

* Stanislaw Lem, *Hayali Büyüklük*, çev. Berna Kılınçer, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 29. (Y.N.)

I

Alman kentlerinde İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında gerçekleşmiş yıkımın boyutlarını bugün biraz olsun tasavvur etmek dahi son derece zordur, daha da zor olansa bu yıkımla bağlantılı dehşet üzerine düşünmektir. Gerçi Müttefikler'in *Strategic Bombing Surveys*'inden,* Federal Almanya İstatistik İdaresi'nin verilerinden ve diğer resmî kaynaklardan sadece Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin 400.000 sorti yaparak düşman bölgesine bir milyon ton bomba attığını, kısmen bir kez, kısmen de birçok defa saldırılan 131 şehrin bazılarının tamamen yerle bir edildiğini, Almanya'da aşağı yukarı 600.000 sivilin hava savaşına kurban verildiğini, savaşın sonunda yedi buçuk milyon kişinin evsiz kaldığını, kişi başına Köln'de 31,4 ve Dresden'de 42,8 metreküp moloz düştüğünü çıkarabiliyoruz; ama bütün bunlar gerçekte ne anlama geliyor, bundan bihaberiz.¹ Tarihte o zamana kadar benzeri görülmemiş bu imha operasyonu, yeni yeni oluşan ulusun kayıtlarında sadece bulanık genellemeler şeklinde yer almıştır, kolektif hafızada sanki pek bir acı iz bırakmamış gibidir, mağdurların geriye dönük benlik de-

* (İng.) Stratejik Bombardıman Raporları. (Ç.N.)

neyimlerinin büyük oranda dışında tutulmuştur ve ülkenin haletiruhiyesi üzerine gelişen tartışmalarda hiçbir zaman kayda değer bir rol oynamamış, daha sonra Alexander Kluge'nin tespit edeceği üzere, hiçbir zaman kamusal bir şifre² haline gelmemiştir – ne kadar çok insanın günler, aylar, yıllar boyunca ve savaşın sona ermesinden çok sonralara kadar bu operasyonun somut ve her türlü yaşama sevincini boğan (ya da boğduğu düşünülen) sonuçlarına maruz kaldığı göz önüne alındığında, bütünüyle paradoksal bir durum. Her saldırıdan sonra biraz olsun yaşanabilir koşulların tekrar temini için akıl almaz bir enerjiyle çalışılmasına rağmen, 1945 yılında 22 Şubat'ı 23 Şubat'a bağlayan gece gerçekleşen tek bir saldırıyla 60.000 kişilik nüfusunun neredeyse üçte birini kaybeden Pforzheim gibi şehirlerde, 1950'den sonra bile moloz yığınlarının üzerinde birbirine çakılmış iki tahtadan oluşan basit haçlar görülebiliyordu. Janet Flanner'ın Mart 1947'de anlattığı üzere, Varşova'nın karanlık bodrumlarında ilkbaharın ilk sıcaklarının canlandırdığı feci kokuların,³



savaş sonrası senelerde Alman şehirlerinde esen rüzgârlara da hâkim olduğuna hiç şüphe yoktur. Ama anlaşılan o ki bu rüzgârlar, hayatta kalanların, felaketin gerçekleştiği yerlerde yaşamaya devam edenlerinin algılayıcılarına kadar ulaşamamıştır. Alfred Döblin, Güneybatı Almanya'da kaleme aldığı 1945 sonuna tarihlenen bir notta, insanların "korkunç yıkıntılar arasındaki yolda sanki gerçekten hiçbir şey olmamış ve ... şehir her zaman böyle görünüyormuş gibi hareket ettiklerini"⁴ dile getirir. Böylesi bir kayıtsızlığın diğer yüzünü enkazın kaldırılması ve hayatın yeniden organize edilmesi sürecine derhal katılımı sağlayan, varlığından kimsenin şüphe edemeyeceği kahramanca cesaret ve yeni bir başlangıcın deklarasyonu oluşturuyordu. *Worms 1945-1955* isimli adı geçen şehre ithaf edilmiş bir broşürde şunlar yazmaktadır: "Bugün dik duran insanlara ihtiyaç var, pırıl pırıl duruşları ve halis hedefleri olan. Ve bu insanlar ülkenin yeniden inşasında da yıllarca cephenin en ön saflarında yer alacaklar."⁵



Kämmerer Caddesi: Cehennemi hiçbir ev hasarsız atlatamadı.



Hava Savaşı ve Edebiyat, W.G. Sebald'in 1997'de Zürich Üniversitesi'nde verdiği derslerden bir kesiti yansıtıyor. Müttefik Devletler'in İkinci Dünya Savaşı'nı sonlandırmak üzere, Alman kentleri ile sivil halkı yok etmeye yönelik giriştiği stratejik bombardıman sürecinin, Alman ulusunda yarattığı travmanın etkisini irdeleyen derslerdir bunlar. Zürich derslerinde Sebald, bu imha operasyonunun savaş sonrası edebiyatta niçin yeterince işlenmediği, dahası Alman ulusunun kolektif hafızasında niçin yer etmediği gibi sorulara cevap ararken, Alman ulusunun kendine dair algısının İkinci Dünya Savaşı sonrasında nasıl yön değiştirebildiğini enine boyuna tartışıyor.

Hava Savaşı ve Edebiyat, Müttefikler'in imha operasyonunda deyiş yerindeyse dengeleyici bir unsur bulan, Nazizmin savaş suçlarındaki kolektif sorumluluğunu bu yıkım harekâtıyla üzerinden atan yeni bir kimlik algısına işaret ediyor.

Sebald'in bu yeni Alman kimliğiyle ilintili olarak, yazar Alfred Andersch üzerine bir makalesini de kitaba eklediği *Hava Savaşı ve Edebiyat*, unutmak ve hatırlamak üzerine küçük ama büyük bir kitap.

